

Solidarisering som historisk mulighed*

Michael Vester

Den nyere uro blandt arbejderne og den studerende ungdom, som er fulgt efter perioden med relativ apati, har udløst en åndrig diskussion om spørgsmålet: Er den nuværende situation i kapitalismen revolutionær eller ej?

Fremtidsperspektiver for systemforændrende praxis i den nyere kapitalisme
Spørgsmålet synes at være forkert stillet. Det forudsætter, at »revolutionær« er en tilstand eller en tingslig egenskab. Det konstruerer først en idealtypisk revolutionær. Denne lægger det så udefra som målestok over det betragtede objekt. Spørgsmålet kan derpå besvares med ja eller nej. således går f.eks. Jürgen Habermas til værks. Han tager idealtypen fra den manifeste klassekamp og fra den uløselige økonomiske krise i det 19. årh.: han sammenligner den med sit billede af dagens kapitalisme og slutter, at disse to betingelser for en revolution, »tror jeg, ikke længere er opfyldt i den statsligt regulerede kapitalisme.« (Bedingungen für eine Revolutionierung spätkapitalistischer Gesellschaftssysteme, i: Praxis, Heft 1/2 1969, p. 212). På samme måde bærer mange småborgerlige agitatorer sig ad. De holder deres billede på revolutionær adfærd op

* Oversat fra Heidelberg Blätter 14/16 1969-70, side 320-45.

foran arbejderne; hvis arbejderne ikke følger dette billede, bliver det tydet som udtryk for en kontrarevolutionær bevidsthed.

I begge tilfælde fører det negative svar ikke til en prøvelse af deres egne idealtyper. Professoren spørger ikke, om klassekamp og krise i det 20. årh. kunne have en specifik anden form end i det 19. årh. Agitatoren spørger ikke, om den reformistiske selvvirksomhed (f. eks. i spontane strejker) kunne være et nødvendigt skridt i en i sit udfald revolutionær læreproces. Og han spørger heller ikke, om arbejderne måske har mistillid til ham, fordi de i hans opførelse mærker et lederskabskrav. Den erkendelsesdirigerede interesse hos professoren som hos agitatoren er her åbenbart mindre rettet mod det proklamerede tema end mod den skinsyge bevarelse af egen socialstatus. Professoren vil gendrive Marx og sine egne kritikere. Agitatoren vil bekræfte sig selv ved, at ingen er så »revolutionær« som han selv.

Af dette narcissistiske lederskabskrav følger en rent fortolkende holdning, der udfra afsiger endegyldige domme, og som ikke trænger ind i objektets indre modsigelser: (Thi kun endegyldige domme kan bruges som statusviden). Udfra denne position kan modsigelsesfulde forhold, som kan influeres i forskellig retning gennem indgribende handlen og tænkning, ikke begribes. Historisk dynamik, kan, forekommer det mig, overhovedet kun iagttages i en kommunikerende proces, der fatter og forandrer det erkendende og erkendte. Men den, der er steget fra fortolkningens kateder ned i forandringens vrimmel, kan ikke længer skelne rigtigt og forkert, men kun muligt og uvist. Overvindelsen af den statisk-fortolkende tilnærmelse kan altså heller ikke ligge i forkyndelsen af optimistiske visheder: ikke i, at alt, hvad der endnu eller igen bevæger sig, bliver erklæret for revolutionært.

Forudsigelser om historiske muligheder havde hidtil deres tyngdepunkt i analysen af de såkaldte »objektive processer«. Menneskenes handlinger lader sig imidlertid ikke forklare alene udfra systemets virkninger, frem for alt de økonomiske institutioners. Om disse virkninger føles som degraderende og som anledning til modhandlinger, var omkring 1850 ikke et problem. I de arbejdende klasser var individuel autonomi og social solidaritet endnu livets målestokke for, hvordan det skulle være. Siden da har disse kulturelle værdimønstre mistet meget af deres evidens. Men når de må genoprettes, som forudsætning for revolutionær handlen, så må de gøres til genstand for direkte analyse og direkte praxis. Til undersøgelsen af et klasseforhold i udvikling anser jeg en sociologisk ansats for fornuftig, som fastholder betydningskriterierne for sociokulturelle værdimønstre. Disse er målestokkene, efter hvilke menneskene tyder og udlægger samfundsmæssige data og finder en konsensus over koordinationen af deres handlinger og reguleringen af konflikter. Min interesse retter sig dermed særlig mod de førpolitiske områder. Hvorvidt er der heri indeholdt værdiforestillinger om autonomi, solidaritet, livsnydelse o.s.v.? Hvorledes skal disse forestillinger opleves? Hvorledes skal de udvides fra den private morals område, som de blev trængt tilbage i, til den politiske morals område? Meningen med en revolution er vel intet andet end sikringen af de almene institutionelle forudsætninger for en

sådan ny menneskelig adfærds kultur. Men denne kultur må i forvejen i en lang proces udvikles i det antisolidariske samfunds skød.

Edward Thomson skrev i 1960 i samlingsbindet »out of apathy« - det Nye Venstres grundlæggelsesdokument: »På en vis måde lever vi i dag bestandig på tærsklen til en revolutionær situation. Det beror på, at vi ikke vover at gennembryde de traditionelle konventioner mellem os og den situation, hvis apatien, åbenbart som politisk forfald, endnu i dag er fremherskende«. Det implicerer tesen om, at den såkaldte »objektive modning« til befrielse for mangel og angst allerede var nået i industrilandene, at løsningen på problemerne i stigende grad skulle søges i motivationen til engagement og participation, den sociale fantasi, forandringen af den individuelle psyke og den sociale kommunikation. Thomson, Williams og deres fæller signalerede, i tilslutning til den første arbejderbevægelses kulturrevolutionære motivation, en for den europæiske situation adækvat kulturrevolution: konkurrencens og lydighedens vante skik og brug ville blive afløst af solidaritet og autonomi. Gennembrydningen af de kapitalistiske »konventioner«, af antifantasi, er dermed postuleret som indholdet i det overgangsprogram, der skal føre fra det nuværende til det fremtidige samfund.

En sådan overbevisende overgangsteori mangler i dag. Utopi og realitet stiles uformidlet over for hinanden. Med overgangsteorien mangler tillige individernes evne til rationelt at forudberegne en antikapitalistisk praxis' virkninger og at begribe enkelthandlingers betydning for den samlede historiske proces. Forestillingen om et tidsperspektiv er en vigtig forudsætning for en kontinuerlig kampmoral, som ikke lader sig irritere af enkelte frustationsoplevelser. Dertil hører ganske vist også indsigten i, at en fast plan over stationer og mål på denne vej ikke kan udarbejdes og heller ikke må fastlægges hen over hovederne på den sig emanciperende klasse. Og dog er det muligt og fornuftigt tydeligere end hidtil at klargøre sig klassekampens sandsynlige betingelser, udsigter, situationer o.s.v. i en besemt historisk periode, såvel som en sådan udviklings forskellige tænkelige varianter. Således ville det blive muligt, at den antikapitalistiske praxis ikke længere reagerende, men initierende, ikke længere halvblindt, men bevidst, ikke længere fikseret omkring isolerede aspekter af repressionen, men omfattende griber ind i den historieskabende proces.

De følgende overvejelser skal kun forstås som et foreløbig bidrag, der i diskussionen endnu må korrigeres og suppleres.

I. Politisk og social revolution

Fra det 19. årh. er der overleveret to modeller for den politiske revolution: en gradualistisk og en katastrofisk. Begge havde engang en revolutionær betydning. I dag betegner de forandringer, der udgår fra bureaukratiske organisationscentre og ikke fra folkemassernes direkte aktion. (Da det for mig ikke drejer sig om idehistoriske efterforskninger, bruger jeg her udtrykkeligt de udbredte vulgærprofattelser af »reform« og »revolution« som udgangspunkt for kritikken).

1. *Det gradualistiske overgangsprogram* vil forandre, »demokratisere«, de herskende institutioner gennem en mere eller mindre kontinuerlig rækkefølge af mindre reformskridt. I denne opfattelse af den så at sige umærkelige voksen over i socialismen er bl.a. følgende problematisk.

Subjektet i disse reformer, lovgiveren, kan kun kontrolleres meget middelbart af befolkningen (vælgerne, partimedlemmerne), mens statsbureaukrati og privilegerede samfundsgrupper (frem for alt kapitalistiske) relativt direkte kan øve indflydelse på hans beslutninger.

Indholdet i disse reformer er tilsvarende kun sjældent en demokratiserende magtomfordeling. Disse reformer forbedrer ganske vist hyppigt de underprivilegerede gruppers forskellige standards, men forøger kun sjældent deres aktive deltagelse, fordi deres institutioner er bureaukratisk-hierarkisk organiseret (sml. medbestemmelse).

Tidsperspektivet i disse reformer er illusorisk. Lovgiverens beslutninger reflekterer, inden for visse spillerum, magtforskydninger på førpolitiske samfundsområder. Når de arbejdende masser forholder sig relativt passivt-apatisk, bringer de kapitalistiske markedslove på produktions-, distributions-, forvaltnings-, kommunikations-, kulturområder o.s.v. den planlagte reformserie til standsning og får den til sidst til at løbe baglæns.

2. *Det katastrofiske overgangsprogram* vil fuldstændig ødelægge de herskende institutioner i et pludseligt og kortere eller længere afgørende slag for så at opbygge et for det meste ikke nærmere defineret system af kvalitativt fuldstændig nye institutioner. Ved det er det følgende problematisk.

Subjektet i en sådan omstyrtning er som regel blot en ny lovgiver, der selvstændiggør sig over for masserne, også hvis disse delvis har hjulpet ham med at komme til magten.

Indholdet i reformprogrammet er tilsvarende ikke en fuldstændig ny beslutningsstruktur, heller ikke skønt visse underprivilegeringer ophæves.

Tidsperspektivet i den pludselige fornyelse er illusorisk, forsåvidt det tilskriver omstyrtelsesakten for megen skabende kraft. En politisk revolutions korte fase kan ganske vist give institutionerne nye retssystemer. Forandringen af det sociale, økonomiske og kulturelle realsystem forudsætter menneskenes langvarige adfærdsændringer. Hvis disse ikke er tilstrækkeligt fremskredne før den politiske revolutions begyndelse, kan de uundgåelige modsigelser mellem befolkning og parti, ofte forbundet med udenlandske interventioner, føre til partiets politiske fald eller til dets bureaukratiske diktatur.

Såvel den gradualistiske som den katastrofiske opfattelse er etatistisk. Deres organisationsform er det hierarkisk organiserede politiske parti. Dette opfattes først kun som *middel* til (den fredelige eller voldsomme) erobring af statsmagten. Det skal fordrive den gamle klasse fra dens magtspositioner, selv besætte disse magtspositioner og (her begynder modsigelsen) ved hjælp af statsmagten

afskaffe statsmagten. Derfor gjorde det bureaukratiske herredømme ikke af egen drift plads for den kooperative selvforvaltning. Kun modmagten fra en fællesbevægelse kunne gennemføre dette, hvis den allerede havde konsolideret sig før den politiske magtovertagelse. Tilnærmelser til en sådan ikke-etatistisk revolutionsopfattelse findes idag i den Tredje Verden. Men de bygger på en agrarisk struktur og førkapitalistiske kulturmønstre, som ikke er til stede i de overudviklede lande. For industrilandene er snarere den revolutionær-syndikalistiske bevægelse, frem for alt Spaniens, af interesse.

Den spanske revolution blev grundigt fortrængt fra bevidstheden som alternativ model til den russiske. Den spanske fagforeningsbevægelse, i særdeleshed CNT², forstod sig selv ikke blot som et middel til magtovertagelse, men tillige som organ for det fremtidige samfund. Utopien om en frihedskommunisme var bestandig præsent i organisationsprincipperne for føderationen af autonome lokale foreninger, som i direkte aktioner og et omfattende oplysningsarbejde forberedte sig på det kooperative fællessvæsen, som om det allerede var muligt i morgen. Den årtier lange forberedelse, som trodsede voldsomme forfølgelser, realiseredes, da Francos statskup ødelagde statsmagtens instrumenter, politiet og hæren, og den reelle magt tilfaldt folkets organer. De syndikalistiske organer begyndte straks at fungere: mod den private ledelses vilje overtog de i udstrakte regioner bedrifterne, fødererede disse i national målestok og øgede straks udbyttet - også heri adskilte de sig fra Sovjetunionen. Af dogmatiske grunde afviste syndikalisterne imidlertid kontrollen med statsmagten, så at den republikansk-borgerlige regering, heri afgørende bestemt af de etatiske kommunister og afhængig af Sovjetunionen, kunne reducere den syndikalistiske magt. Den syndikalistiske fronter blev utilstrækkeligt bevæbnet og dermed var den i begyndelsen vel mulige vending af krigen forspildt. Syndikalistiske forsøg på participation i politiske institutioner kom for sent.

Denne udgang på den spanske revolution modbeviser ikke, at de nye organisationsformer igennem mange år må udvikles i det gamle samfunds skød, hvis de efter en politisk omvæltning hurtigst muligt skal folde sig ud i fuldt flor. Den bekræfter kun, at netop den manglende deltagelse i den traditionelt organiserede politiske magtkamp kan begunstige venstrepartiernes selvstændiggørelse.

3. *Et passende overgangsperspektiv* kan ikke udvindes af destillerkolben. Princippet om, at det nye samfunds former allerede før hele den politiske samfundsændring i praxis må udvikles i den samfundsmæssige basis, udsiger kun lidt om de konkrete nødvendigheder. Disse viser sig først i praxis.

Subjektet i revolutionære forandringer kan ikke være et bureaukratisk oligarki. Tværtimod er det nødvendigt, at de fremmedbestemte mennesker i deres daglige eksistenskamps basis, også uden for arbejdsprocessen, organiserer sig til parapolitisk selvvirksomhed. Principielt kan man kun forestille sig dette i

2. *Confederacion Nacional del Trabajo*, den anarkosyndikalistiske fagforening O.a.

grupper af ligeberettigede og i egalitære føderationer af sådanne grupper, som foregribelse af en kooperativ samfundsstruktur. Det traditionelle parti- og fagforeningssystemets faktiske organisationsmonopol komplicerer denne opgave. Konkurrenceorganisationer ville blive nødt til at tilpasse sig deres strukturer. En demokratisk basispraxis derimod ville problematisere disse strukturer og muligvis udløse forandringen.

Indholdet i en sådan praxis måtte primært være forandringen af magt og beslutningsstrukturer gennem direkte aktioner, d.v.s. gennem de berørtes egne handlinger og ikke blot deres repræsentanters. Afgørende er her tilegnelsen af autonome kontrollørdigheder gennem den emanipatoriske klasse i læreprocesser, der er formidlet af praktiske konflikter. I disse processer må ikke blot strukturen mellem menneskene, men også deres indre psykiske struktur, som bestemmer deres adfærd, forandres af dem selv. Blandede beherskelsesorganer, i hvilke den emancipatoriske klasse kan blive majoriseret eller lammet, kan ikke vurderes til at være grundlag for sådanne transformationsprocesser. (Alligevel er monopolforbundenes organer ikke utvetydigt emancipationsfjendtlige. Medbestemmelse virker ganske vist beroligende, men formindsker også eksistensangsten som betingelse for apati. En levende producentgruppepraxis muliggjorde bedriftsråd, som ustraffet kan ignorere arbejdsgivernes og bedriftslovgivningens forlangender, og som aktivt fremmer udviklingen af medbestemmelse på arbejdspladsen eller spontane strejker.)

Tidsperspektivet måtte omfatte såvel graduelle som pludselige forandringer, isolerede daglige småkampe som større epidemiske oprør. (Denne problematik er genstand for de følgende afsnit).

II. Nye kriserformer

Forberedelsen på store forandringer kræver forudsigelser om, hvornår og hvordan et herskende system er så hjælpeløst, at indgribende handling og tænkning har chancer for at lykkes. Thi den sociale bevægelse har hidtil aldrig kunnet tvinge sin behersker i knæ af egen kraft - så at sige i et åbent feltslag. Den behøvede dertil en mægtig forbundsfælle: det herskende system selv, som frembragte problemer, det ikke kunne løse og som voksede det over hovedet. Hvornår et system er stabilt og hvornår det er ustabil, om dets kriser er almene eller partikulære, om de maser sig på eller sniger sig frem, om de er manifesterede eller latente lader sig ikke forudberegne med naturvidenskabelig nøjagtighed. For en fleksibel tilpasning af den sociale bevægelse til dens skiftende chancer er dette imidlertid heller ikke nødvendigt. Det er tilstrækkeligt at erfare de for en historisk periode karakteristisk mulige kampsituationer.

Det vigtigste hjælpemiddel til sådanne forudsigelser har hidtil været den på den marxske arbejdsværdilære funderede kriseteori. I sin indsnævrede og tingsliggjorte udgave har den i det 20. årh. haft en langt større betydning for venstreteoretikeres rivalitetskampe end for klassekampenes praxis. Når man

holder fast ved »økonomiens« »objektive« udviklingslove glemmer man, at »økonomi« betegner den herskende klasses adfærd, som også kan forandre sig i grænserne gennem læreprocesser: en dynamisk kamprelation, og ikke en naturting, der kan løsgøres fra menneskelig handlen. Af denne indsnævring fulgte forsømmelsen af kulturelle og politiske processer. Massestrejke- og rådsbevægelserne eller ansatserne til dem er ikke kun opstået i den økonomiske konjunkturs med middelfrist tilbagevendende kriser, men også når herskende systemer var blevet rystet i deres grundvold i krige (som ganske vist var formidlet af økonomiske herskerforhold). Og det kommer - som i Frankrig i 1968 - også til epidemiske oprørsbevægelser, når det økonomiske system formelt er stabilt. (At den formelle stabilitet selv er ideologi, undgår »moderne« kritikeres opmærksomhed, som Habermas, der - imod sin teoretiske tilnærmelse - erklærer arbejdsværditerien for uanvendelig, fordi han indsnævrer dens betydning).

1. Forskydelsen af krisestendenserne

Kapitalismens integrationsformel, som den havde udvundet af erfaringerne indtil den verdensøkonomiske krise, bestod i, gennem statslig intervention, at forvandle det 19. årh.s krisefænomener, katastrofale økonomiske sammenbrud og industriarbejderbevægelser, til kontrollable størrelser. Den verdensøkonomiske krise 1929-1939 førte til den uafviselige indsigt, at de kapitalistiske markeder, på grund af deres, stive oligopolitiske struktur, ikke af egen kraft kan stabiliseres på et niveau med produktivkræfternes fulde beskæftigelse. Siden da har politiske og psykologiske stabiliseringsmetoder vundet stadig større betydning. Arbejdsgivernes aktivitet sættes atter og atter i sving gennem statslige lettelser. Disse indgåede skatter går til sektorer, som er til størst profit for arbejdsgiverne: hellere til oprustning end til offentlige ydelser. Samtidig opstod det, som C. Wright Mills kaldte klassestrukturens politiske organisation. I særdeleshed småbesidderne blev gennem økonomiske subventioner og ideologisk manipulation kædet til de store interesser. Dermed besegledes, ikke blot i USA, f. eks. enden på militante antikapitalistiske bønders kooperative organisationer. De øvrige klasse modsætninger blev tilkittet ved fagforeningernes binding til spillereglerne for en institutionaliseret klassekamp, af de små offentlige tilskud og den store ideologiske manipulation - fra den autoritære børneopdragelse over forfremmelseskonkurrencen til konstruktionen af en indre og yde fjende (jøder, kommunister, anarkister o.s.v.). Antikommunismens store formel, som bragte den politiske, økonomiske og psykiske integration på en fællesnævner, er ganske vist siden slutningen af halvtresserne blevet skrøbelig.

Af grunde, som de kritiske økonomer kan forklare, er den politisk og psykologisk organiserede kapitalismes system trådt ind i en muligvis årtier lang kritisk fase. Ganske vist har stederne i denne sekulære krise forskubbet sig: til de svageste led i kæden, som holder emancipationens kræfter lænket. Statens formelt fulde beskæftigelses- og institutionaliserende klassekampspolitik

sigtede mod at neutralisere industribedrifterne som primært arnested for uro. Det mislykkedes. Alligevel var følgen en vis nedskæring af de industrielle konflikter og en »eksport« af konfliktstoffet til andre områder, analogt med den imperialistiske eksport af indre konflikter til udviklingslande. Denne fulde beskæftigelse er rent formel, da en stor del af produktivkræfterne spildes i form af slid- og prestigeprodukter, af overkapaciteter og erhvervsgrønt, der holdes på et uudviklet stade. Omkostningerne ved denne neutralisering mærker konsumenterne i prisstigningerne og kvalitetsforringelserne og på stilstanden i de offentlige ydelser til fysisk og psykisk handicappede, til trafik og kommunal infrastruktur, til folkepensionister og unge under uddannelse. For borgerlige økonomer er den moderne form for systemtruende krise kendetegnet ved fænomenerne: snigende inflation og modsigelsen mellem privat velstand og offentlig fattigdom - 'private opulence' og 'public squalor'.³

Men dermed er blot fremstillet den forskydelse eller områdeopdeling af krisen, som er formidlet over det politisk organiserede økonomiske kredsløb. Utilfredshed opflammer ikke blot af materielle standards, som kan måles endimensionalt i penge, men langt intensivere gennem de kvalitative krav, man stiller til livet. Og her heller ikke blot af de tings og ydelsers tarvelige beskaffenhed, som stat og arbejdsgivere tilbyder én til brug, men også af selve de menneskelige relationers usselhed. Hvilken behandling menneskene føler er ydmygende, uretfærdig, unfair eller uværdig, afhænger af deres sociokulturelle værdiforestillinger. Disse er ganske vist, incl. de af familien prægede karakterstrukturer, også »økonomisk« formidlet. Men de er ikke simpelthen afbildning af den økonomiske disciplinering, men ofte også et modbillede over for den. Således kan f. eks. det tidlige proletariats rebelske karakter ikke alene forklares ud fra den materielle elendigheds fysiske uudholdelighed. Den industrielle revolution var psykisk uudholdelig, fordi den på alle livets områder negerede traditionelle værdiforestillinger om individuel autonomi og gensidig solidaritet. I senere arbejdersgenerationer blegnede denne erindring under de mangfoldige tvangsforhold, som lod præstationskonkurrence og behovsudsættelse, opsynshierarkier og afhængighed fremtræde for dem som uafvendelige naturnødvendigheder. Naturnødvendigheden af mangelsamfundets adfærdsmønstre bliver, ansigt til ansigt med den uhyre samfundsmæssige rigdom, stadig vanskeligere at indse. Her ligger en chance for remobiliseringen af antikapitalistiske kulturelle værdiforestillinger på et højere historisk stade. Den kapitalistiske overproduktion af varer svarer til en overproduktion af behov. Den der vil sælge varer, kan ikke prædike askese. Om disse varers og behovs repressive form er der sagt meget. Men overflodsfænomenet indeholder, som den nye sociale bevægelse viser det, også modsigelser, som forandrende praxis kan tage udgangspunkt i. Også mange »dårlige« behov, som behovet for individuelt avancement, kan systemet ikke tilfredsstille.

3. Udtryk hos J. K. Galbraith. O.a.

Tre fænomener bliver betydningsfulde: fordelingsfæren som ny kampmark, studerende ungdoms avantgarderolle og hierarkiernes almene disfunktionalitet. Mens lydighedsreglerne og arbejdskonfliktens institutionaliserede form pga. angsten for at miste arbejdspladsen endnu eftertrykkeligt sanktioneres i arbejdsprocessen, er det for straftrusler frie aktionsspillerum i konsumsektoren betydelig større. Den Nye Ungdomsbevægelses folkelige aktioner har her fundet en uventet, omend flertydig resonans. Denne ungdomsbevægelse dokumenterer på sin side noget mere end den sædvanlige generationskonflikt: historisk videreførende kulturelle værdimønstre. Mens den foregående generation dybt har internaliseret mangelsamfundets renonceringsvaner, bliver samfundets rigdom og deres ønskers opfyldelighed tidligere bevidst for de yngre. Den asketiske præstationstvang bliver meningsløs i de udstrækning, behovstilfredsstillelse bliver opnåelig allerede her og nu og ikke først efter årelang afholdende stræben. Samtidig synes deres adfærd i autoritetskonflikter, muligvis også som følge af forandrede familiestrukturer, at være mindre præget af angst.

De hierarkiske beslutningsstrukturers legitimationskrise begrænser sig, som Hillmann og Frielinghaus har analyseret dem, ikke til arbejdsprocesserne i de formelle produktionsinstitutioner med deres bureaukratier, men omfatter som alment spændingsforhold, der udfolder sig over ledelses-, afhængigheds- og rivalitetsrelationer, også alle øvrige gruppeprocesser. Her, i de »små« kampe, hvor det bliver »personligt«, struktureres energierne, der omsættes i de store kampe som såkaldt politisk handlen. I de førpolitiske gruppeprocesser, i hvilken den i den personlige moral internaliserede kapitalisme bliver tematisk, afsløres mere om politiske sindelag end i propagerede bekendelser.

Den formelle pacificering af industriarbejdernes klassekamp har i mellemtiden vist sig at være en begrænset succes. Siden slutningen af halvtresserne har der været massestrejkebevægelser eller -stemninger i Belgien, England, Norditalien, Nordspanien, Vesttyskland og Frankrig. Den deri indeholdte styrke kræver en ny fortolkning ud fra de franske begivenheder. Disse periodisk tilbagevendende, uplanlagte og epidemiske bevægelser blev delvis formidlet af lavkonjunkturer og delvis af mere langsigtede økonomiske tendenser såvel som politiske begivenheder. Recessioner lader sig simpelthen forudsige: de udløses for det meste midt i lovgivningsperioder gennem statsintervention. Om de andre betingelser ved vi for lidt. (Jeg vender senere tilbage til den industrielle konflikts dynamik).

Med denne topografi af krisesteder, der kun kan være foreløbig og skitserende, vil jeg ikke komme med nogle forudsigelser om, hvilken side, der kan afgøre konflikterne for sig. Det er et praktisk spørgsmål. Også den nu følgende inddeling af krisers forløb skitserer kun muligheder.

2. Kamp- og indlæringscykler

Påstanden om, at kapitalismen (som også andre ikke-solidariske systemer) er trådt ind i en kriseagtig periode, der må anslås at vare adskillige årtier, behøver

forskellige kvalifikationer. For det første har den sekulære krise i industrilande-
ne ikke den katastrofale form, hvormed den rammer folkene i de Tredje Verden.
Det er tvivlsomt, om en ukontrolleret politisk-økonomisk krise, mægtig til den
verdensøkonomiske krise, overhovedet kan forventes i industrilandene, end-
sige er ønskelig som forudsætning for revolution: i hvert fald kan denne mu-
lighed foreløbig udelukkes. Den eskatologiske forestilling om en »revolution«,
der som en rengørende flammestorm kan forny alting og skænke menneskene
løsningen på alle deres problemer, kan bedre forstås som en projektion af in-
dre fortvivlelse end som produktet af en samfundsanalyse. Jeg opfatter snarere
denne kriseperiode som en langvarig fremadskridende kamp- og læreproces,
der forløber i cykliske fremstød.

Realiseringen af merværdien i den makroøkonomiske proces, realiseringen af
autoritetshierarkiet i arbejdsprocessen og realiseringen af asketiske kulturmøn-
stre i behovssfæren har altid været kapitalismens hovedproblemer. Påstanden om,
at en ny sekulær krise i kapitalismen er begyndt, lader sig ikke begrunde bare
derved, at disse problemer endnu eller i voksende målestok er bestemmende. Det
væsentlige spørgsmål er, om de herskende stadigvæk har integrationsformler,
ved hjælp af hvilke uroen fra de berørte mennesker virksomt kan neutraliseres
eller holdes tilbage. I mangel af en omfattende analyse af de nuværende klasse-
kampe kan jeg kun nævne indicier på integrationskraftens svækkelse. Systemets
sårbarhed er taget til, for så vidt som protester eller regelkrænkelser, som man i
begyndelsen af tresserne simpelthen kunne forbigå, i dag udløser uforholdsvise
overreaktioner hos de herskende og vide kædereaktioner i befolkningen. Tillige
bliver de politiske, økonomiske og kulturelle strukturproblemer på trods af enig-
hed om deres eksistens i den grad forhalet og skubbet omkring, at de udvider sig
til stadig flere områder. (Teknokratiske løsningsers integrationskraft bliver mulig-
vis overvurderet). Det eneste redskab, der blev videreudviklet, er det dummeste:
voldens redskab. Jeg definerer altså krisen som en, af de herskende klasseinter-
esser betinget, manglende indlæringsevne, som ikke kan overvindes med kort frist.

Når et system befinder sig i en langsigtet krisesituation, så betyder dette
endnu ikke, at det hele tiden må være lige sårbart. Årtierne af kriseagtige histo-
rieperioder kan forstås som en række kamprunder, afbrudt af roligere år. Dette
lader sig frem for alt eftervisse i den industrielle revolution, i hvilken arbej-
derklassen kæmpende konstituerede sig selv og sin solidariske samfundsutopi.
De middelfristede kampcykler var samtidig de deltagende sociale klassers ind-
læringscykler, om man vil: tilbagekoblingscykler mellem deres teori og deres
praxis. En cyklus' typiske forløb kan skitseres på følgende måde. I den prakti-
ske konflikt bringer enhver klasse en »teori« med for at »afprøve« den. Teorien
manifesterer sig f. eks. i forventninger om udfaldet, reaktionsmønstre, bedøm-
melser af modstanderen og målkonceptioner. Erfaringerne om gode resultater
og nederlag, som ved slutningen af en konflikt bliver overskuelige, tilskynder
til at korrigere den gamle teoris og organisationsmådes utilstrækkeligheder.

Denne opgave tilfalder så enhver klasses skrivende intellektuelle. Nu kommer det an på, hvilken klasse, der er den mest lærenemme: i hvilken grad de intellektuelle og de mere praktiske medlemmer af en given klasse har råd til at påtage sig nye indsigter og organisationsmåder. Det således erhvervede bliver til våbnet, der bestemmer forløbet af den næste konflikt.

I kapitalismens hidtidige historie har disse kamp- og indlæringscykler føjet sig sammen til serier af adskillige årtiers varighed, ved hvis slutning den kapitalistiske klasse hver gang havde lært at finde en ny strukturorganisationsformel for det samlede system, at genoprette kapitalismens stabilitet på et højere niveau. Kapitalismen gik i 1848 så styrket ud af den første lange kampperiode - den industrielle revolutions borgerkrigs-lignende klassekampe - at den ved slutningen af den anden periode omkr. 1890 kunne institutionalisere en relativ bestandig økonomisk udvikling og en relativ integration af arbejderklassen. Den tredje periode, kendetegnet af krisen i den imperialistiske markedsstabilisering, af store krige og af massestrejkebevægelser, som i de kapitalistiske randstater vandt revolutionær kraft, var i sig selv igen så ustabil som den første, og den sluttede, som den første, i en ny kapitalistisk formel for statslig markedsstabilisering (keynesiansk statsintervention) og institutionalisering af klassekonflikten: kapitalismen havde begrebet den opfordring til at tage ved lære, som rettedes mod den af den verdensøkonomiske krise. I dag, da den fjerde lange kampperiode - med udmattelsen af disse ingrationsmekanismer (ikke kun de indenrigs-, men også de udenrigspolitiske, fremfor alt over for den Tredje Verden) - er trådt ind i sit kritiske stadium, stillet sig påny spørgsmålet om, hvilken klasse, der er den mest lærenemme, d.v.s. bedst egnet til magtkamp.

Prisen for sådan en indlæring er rigtignok ikke kun omtankens sved. Kapitalismen måtte først empirisk gennemgå den i den anlagte katastrofe i skikkelse af to imperialistiske krige, som det kostede den halvdelen af dens eurasiske indflydelsesområde, (de myrdede mennesker kunne den lettere forvinde). Kun nogle få nationer med en noget mere udviklet demokratisk kultur kunne spare sig omvejen gennem barbariet. Den statsinterventionistiske integrationsformel blev ofte fundet, ikke fem minutter i tolv, men først fem minutter over tolv. Og denne formel har også kun bragt en interimperiode med relativ stabilitet i fyrrenerne og halvtresserne. I den udstrækning som de gamle modsætninger igen bryder op, stiller sig påny for kapitalisterne alternativet mellem en velfærdsstats-kapitalisme eller en mere eller mindre åben fascistisk kapitalisme.

Når jeg med denne periodisering knytter mig til de lange vækstbølgers økonomiske teori, de såkaldte Kondratieff-cykler, så er det ikke for ligesom at finde naturlove, uafhængige af menneskene. Tværtimod er de økonomiske cykler først og fremmest udtryk for en klasseadfærd, som ganske vist stabiliseres i visse institutionelle strukturer og egne lovmæssigheder og forsåvidt er forudberegnelige. Denne stabilisering drager dog atter og atter sig selv i tvivl gennem de af den selv fremkaldte manifeste strukturkriser. Strukturkriser er læreopfordringer.

Hvis et system f. eks. så ikke ændrer sine strukturer, men følger »bandeførere«, må man regne med, at disse kriser igen og igen over længere tid vil bryde åbent frem med forøget voldsomhed og altså vil danne en sekulær kriseperiode.

Men det er tænkeligt og i visse teknokatiske reformmodeller også anlagt, at denne periode ikke vil blive sluttet af en agoni, men af en revideret kapitalistisk integrationsformel. Så længe denne formel ikke er realiseret, kan en som alternativ struktureret modmagt udvikle sig med chancer for gode resultater for hele samfundet. Det følgende afsnit er helliget denne modmagtspolitik.

III. Organiseringen af modmagten

For at udnytte krisesituationer til forandringer må den emancipatoriske klasse også erhverve bestemte færdigheder i de kampe, som den fører i stabilere tider. Sådanne kampe kan ikke kun have betydning ved, at den i dem erhvervede kunnen først anvendes og belønnes i en revolution. Tidsperspektivet for en sådan asketisk læreproces, der kun kender intellektuel belønning og skyder nydelsen af virkelige gevinster ud i en uoverskuelig fremtid, er hverken til at forlange eller overhovedet empirisk mulig.

1. Solidarisering i ikke-revolutionære situationer

Daglige kampe opflammer hyppigt af små misforhold og føres i begyndelsen med det mål at opnå et mindre delresultat, der umiddelbart kan konsumeres. Videre mål bliver først efterhånden tydelige i den udstrækning, kampen udvider sig. Når eksempelvis en militant afdeling i en bedrift vil strejke, må den først reducere sine indbyrdes differencer (statusgrupper, lønforskelle, beslutningshierarkier, informationsmonopoler o.s.v.), der splitter den, for *at solidarisere sig til en handlingsenhed* og afsvække »Del-og-Hersk«-princippet, det betydeligste repressionsinstrument. Nødvendigheden af sådan solidarisering læres for et meste først i kampen og gennem erfaringer om nederlag. Under pres fra en tilspidsende kampsituation kan der så erhverves indblik i nødvendigheden af at udvikle kommunikationen med bedriftens funktionærer, med andre producentgrupper i virksomheden, i branchen, i regionen o.s.v. Samtidig kan målsætningen udvides fra kamprunde til kamprunde, f.eks. bevæge sig fra julepenge til kritik af det politisk-økonomiske system. Dette solidariserings- og radikaliseringsmønster under pres fra en kampsituation kunne, som ansattes, iagttages ved Hanomag-strejken 1967. Denne strejke var åbenbart også signal og opmuntring til en videre serie vilde strejker, hhv. voksende strejkestemning i omegnen. Det samme gjaldt for de spontane strejker i efteråret 1969.

En sådan eskalationsproces bryder som regel af på et bestemt sted og løber tilbage. Det punkt, hvor man må finde sig i et kompromis eller et nederlag, bestemmes af, hvilken side, der har lært at organisere sine kræfter bedst. Dette punkt kan, efter tilsvarende læreprocesser, i en senere kampbølge drives længere ud. Arbejdernes kampfærdighed afhænger bl.a. af minimeringen af deres indbyrdes

konkurrence; af deres materielle og moralske udholdenhedsformåen; af »forstyrrelsesmultiplikatoren« (i højtorganiserede systemer har en lille forstyrrelse af den økonomiske proces adskillige yderligere forstyrrelser til følge); af den lærte evne til selvvirksomme kampe; af bureaukratiseringsgraden af arbejderne officielle organisationsspids; af kvaliteten og kvantiteten af de for arbejderne ikke fremmede kadrer; af i forvejen tilkæmpede magt - hhv. retspositioner. Denne opregning er - det må understreges - fuldstændig utilstrækkelig, opkaster talrige nye problemer. (Til spørgsmålet om »udholdenhedsformåen« måtte det f.eks. undersøges, hvorvidt nederlag til en bestemt grad gør kampmoralen militantere, men derefter lammer den). De herskende relative magtposition er ligeledes kompleks og kan ikke ses alene af konjunkturstillingen eller den disponible fysiske magt.

Den asketiske klassekamp-indlæringsteori bedømmer delsuccesser som integrationsmidler, som binder den emancipatoriske klasse tættere til det herskende system og tilslører klasse modsætningerne. Denne opfattelse implicerer på den ene side det umulige alternativ, at delgevinster skulle forbydes. På den anden side underkender den, at delgevinster i et repressivt samfund ikke medfører nogen permanent pacificering af klassekampen, at de samfundsmæssige modsigelser snarere med dem reproduceres på et nyt niveau, og at den forbigående integration følgelig kan og må gennembrydes. Rigtignok spiller kvaliteten af disse delsuccesser en væsentlig rolle derved: hvis de ikke medfører nogle forandringer af beslutningsstrukturer, så er den bevirkede temporære integration vanskeligere at gennembryde. Der må skelnes nøje mellem resultater, der tilfredsstiller *konsumtionsbehov* og resultater, der tilfredsstiller *behov for selvvirksomhed*. Den traditionelle lønkampform neutraliserer den revolutionære karakter af produktivkraften arbejde, idet den ikke gør beslutningsstrukturer til kampens genstand. Dette kan på den ene side føres tilbage til ideologien om, at arbejderen kun harnes over »det økonomiske« og ikke også over at måtte adlyde, og på den anden side til den traditionelle arbejdsdeling mellem parti og fagforening. Ifølge den er ændringen af magtforhold et »politisk« spørgsmål, som må overlades til partiet med dets medbestemmelses- eller socialiseringsplaner. Fagforeningerne må kun tilkæmpe sig, hvad der passivt kan konsumeres: løn, fritid, sundhedsbetingelser på arbejdspladsen, socialydelser fra virksomheden og lignende. En for stor selvstændighed i producentgrupperne ville endda komme i modsætning til selve fagforeningsorganisationens autoritetshierarki. Konsumgevinster er nødvendige, men ikke tilstrækkelige. De lader den paternalistiske struktur være og understøtter fortrængningsprocessen, der lader arbejdere klage over lønninger, når de mener ufrihed. Det er ikke tilfældet, at denne fortrængning forsvinder i angstfrie situationer, f.eks. under beskyttelse af solidariteten i en kamp på angrebsstadiet, og magtspørgsmålet bliver vigtigere end lønspørgsmålet.

En ekspansiv lønpolitik som løftestang mod merværdiprincippet er det ikke vanskeligt at neutralisere: ved at vælte omkostningerne over på priserne. Løngevinsten i den franske maj er allerede fortæret. Selvvirksomhed kan ikke organi-

seres vilkårligt gennem militante kadrers »uformelle grupper«. Grundenhederne i en modmagt inden for bedriften kan ikke være grupper af agitatorer, der er spredt over bedriftens forskellige afdelinger og kun efter fyraften kan danne en kommunikerende forsamling. Selvvirksomhed er på langt sigt kun mulig, når den retter sig efter den produktionsfordelende Kooperation i bedriften (eller i andre institutioner). Den betydeligste chance for arbejderne ligger i, at de med Nægtelsen som middel udnytter deres integration i den samfundsmæssige arbejdsdeling til at gennembryde deres integration i de samfundsmæssige herskerforhold. Her kommer det an på, at de fra arbejdsgivernes bundt af beslutningsbeføjelser tilkæmper sig kontrolrettigheder, som de *selvbestemmende* (og ikke sammen med arbejdsgiverne, med bestemmende) kan varetage. Et eksempel på dette er *mandskabsystemet* på Standard Motors værkerne i Coventry, hvor producentgrupperne i bedriftens enkelte afdelinger forvalter fremstillingsprocessen autonomt, d.v.s. uden opsyn af foresatte fra ledelsen. Dette system har sine integrerende aspekter, for så vidt som producentgruppen pga. en kollektiv præstationspræmie (som den ganske vist efter egen beslutning fordele mellem medlemmerne), er interesseret i den (private) virksomheds produktivitet. På den anden side har producentgruppen vundet en operationsbasis, hvorfra den kan gribe efter videre kontrolområder, f. eks. virksomhedens investerings- og afsætningspolitik. Dette er også blevet forsøgt med megen sagkundskab i en nødsituation med afsætningsbetingede afskedigelser. Ganske vist er det sandsynligt, at metoden: at fortrænge privatejendommen fra bestemte kontrolpositioner ved hjælp af lønkampe og lønoverenskomster, tilsidst støder på så hård modstand, at eskalationen standser og nu kun kan føres til ende med politiske massestrejker.

På den anden side afhænger udfaldet af massestrejker også af, hvilke *forvaltnings- og kampferdigheder* de arbejdende masser allerede *før* dens udbrud har tilegnet sig. Blandt andet måtte følgende tilegnes:

Organisation af *produktivkræfterne*. Gennem forstyrrelse af kooperationsprocesser (strejker) eller partiel selvforvaltning (mandskabssystemer) lærer producentgrupper *selvstændigt at forvalte* komplekse produktionsprocesser. Dertil er ikke blot empiriske kundskaber nødvendige, men også forestillinger om urealistiske kontrolmuligheder. Der må erhverves såvel teknisk know-how som utopisk fantasi.

Organisation af *kampmidlerne*. Tillige må der læres nye kampaktioner, for *at udmatte modstanderens kræfter*. Når et nyt system opstår som modmagt i et herskende systems skød, så må denne modmagt være sig bevidst, at den på de konventionelle kamppladser og med de konventionelle kampvåben er underlegen og til stadighed kan ødelægges. Også her må knowhow og fantasi kombineres for alt efter styrkeforholdene at kunne reagere hurtigt og fleksibelt. I ugunstige situationer kommer det f. eks. an på behændigt at vige tilbage, at mobilisere modstanderens indre modsætninger mod hinanden med det formål at lamme ham, at angribe på uforsvarede fronter, eller på fronter, der ikke kan forsvares, eller overhovedet

at sørge for, at de herskende kræfter uden resultat selv forbruger deres energi. Ved denne mere defensive taktik, som også ved en offensiv fremgangsmåde er det lige vigtigt at føre konfrontationerne ikke reagerende, men initierende.

Organisation af *behovene*. Behovene for selvvirksomhed og glæde ved arbejdet som i fritiden er på forskellige måder samfundsmæssigt præformeret eller i det mindste manipuleret, for at neutralisere dem som motiver til revolutionære forandringer. Til klasse modsætningen svarer to modsatte sociokulturelle adfærdsmønstre. Til det herskende *konkurrencemønster* svarer adfærdsmåder som kamp, avancement, hierarki, atomisering, præstation, askese, ensidighed, autoritetstroskab. Til det mulige *solidaritetsmønster* svarer adfærdsmåder som gensidig hjælp, lighed, samarbejde, kommunikation, nydelse, ro og mag, selvvirksomhed, udfoldelse, jegstyrke. Emancipationen af behovene er ikke alene nødvendig i bedriften, men også i fritiden, i forbruget, i naboskabet, i seksualadfærden, i moralog retsforestillingerne. Oprindelsen af det »nye menneske« er rigtignok en langvarig proces, som er med til at betinge den lange varighed af revolutioner. Den traditionelle socialisme har næsten gennemgående fortrængt organisationsspørgsmålet på behovsområdet.

Organisation af *klassen*. Man kan ikke forestille sig arbejderklassen som en homogen formation, men som en historisk proces, i hvilken meget forskellige grupper af afhængige - idet de lærer af egne kampe - *koalierer*, uden dog derved fuldstændig at kunne udjævne alle deres særegenskaber. Derfor kan modmagten ikke organisere sig centralistisk, men kun *føderativt*. En føderativ rådsstrukturens forudgående former kunne bl. a. være: Kooperation mellem arbejdere i produktionen, forvaltningen og produktionsplanlægningen (f. eks. produktionsarbejdere, funktionærer og ingeniører); Kooperation ud over bedriften på virksomheds-, branche- eller regionalplan ved arbejdskampe. Frembringelsen af et autonomt kommunikationssystem er imidlertid ikke kun et problem for de forskellige funktionelle grupper og minoritetsgrupper (lærlinge, kvinder, udlændinge), som må ophæve den mellem dem bestående ulighed. Det er også et problem for avantgarderne eller såkaldte kadrer. Denne proces, det er at lære selvvirksomhed, kan ikke på en gang omfatte alle en classes individer. Først er der nogle få »avantgarder«, der emanciperer sig. Hvis de definerer sig konspirerende eller bureaukratisk, selvstændiggør de sig på autoritær måde over for dem, hvis emancipation de skulle tjene.

Denne fremstilling er i særdeleshed tilskåret til faglærte arbejdere, teknikere og forvaltningsfunktionærer i storindustrien. Organisationen af modmagt i andre institutioner, særlig de statslige, og i behovssfæren er ikke mindre vigtig. Thi i alle institutioner virker modsigelserne mellem den hierarkiske kommandopyramide og den basis, den hviler på. (Således er det et fænomen af stor rækkevidde, når de statslige repressionsinstitutioner i dag ikke længer kan forlade sig på deres »personales« lydighed). Jeg taler derfor ikke om arbejderklassen, men om den emancipatoriske klasse.

2. *Kadrer, apparater og avantgarder*

Den hidtige fremstilling abstraherer desuden fra to vigtige fænomener: fra de etablerede fagforeningers og partiers monopol på den formelle organisation og repræsentation af de afhængige og fra den Nye Ungdomsbevægelses konkurrence med disse bureaukratier. I praksis kan det aldrig ignoreres, at de magtesløses masse i al resignation stadigvæk betragter disse bureaukratier som deres advokater og som deres forsikringsselskaber. Opbygningen af nok så »venstreorienterede« konkurrenceorganisationer ville være meningsløs, da disse - som f. eks. den svenske syndikalistiske fagforening - måtte yde de samme materielle og juridiske forsikringstilbud som de dominerende organisationer for at vinde medlemmer. Selv hvis de overlevede monopolforbundenes ødelæggelsesforsøg, ville konkurrencens bureaukratiske strukturer igen dukke op i dem. Organisationen af klassen ville muligvis snarere kunne tage udgangspunkt i, at arbejderforbundene står i den samme hierarkiets krise som de øvrige institutioner: at modsigelserne er i institutionerne. Dermed kan jeg imidlertid ikke formulere et løsningsforslag, men kun en problemstilling.

Problemet bliver særlig tydeligt ved, at arbejderne i dag næppe længer har et bredt særegent intelligenslag og ingen lægmandslitteratur, som bestandigt står i indbyrdes diskussion og formidler deres hverdagsbetyrninger med deres utopi. Kategorierne i den professionaliserede, venstreorienterede intelligens orienterer sig, med undtagelser, snarere efter referencegrupper i fagforeningsapparaternes institutioner, på universiteterne eller i den venstrevendte subkultur. Den fra middelklassen stammende venstreorienterede intelligens kan som regel ikke få øje på de to progressive elementer i arbejderkulturen, for så vidt den tolket interaktioner efter klassespecifikt anderledes betydningskriterier.

Et eksempel på det var striden om den røde fane og revolutionsparolerne under den hannoverske jernbanekonflikt i juni 1969. Hanomagarbejderne var meget fortrøvede over begge dele. Nogle »revolutionære« tolkede dette som kontrarevolutionært. Nogle »reformister« fra DKP og SPD tolkede det med pædagogisk arrogance som bevidsthedens foreløbige umodenhed. Rekognosceringer gav et andet billede. Hanomagarbejderne har også i den seneste tid ofte hentet deres egne røde faner frem. Men de kunne ikke beslutte sig til at tage dem med til en klassemæssigt uspecifik, »fællesfolkelig« protest mod priser: »Det er vores fane. Men man tager den når alt kommer til alt ikke med alle steder hen. F. eks. heller ikke på lokum«. Det kan man strides om. Men i alle fald enedes de med studenterne om, at disse rullede deres faner sammen. Da der så alligevel blev svunget med fanerne, var de ligeså sure over det glemte løfte som over de højreorienterede mennesker, der rev fanerne ned. Ved en senere teach-in ville Hanomagarbejdere overdrage en fællesgave på ca. 1500 Mark. Men en rettningsstrid om den sande revolutionære linie gav indtryk af, at der dér stredes to grupper om, hvilken en af dem, der skulle give arbejderne hvilke adfærdsbefalinger. Så afleverede de hellere pengene hos IG Metall til en aktionsbestemt

hjelpefond. Mens den ene part tolkede fanerne og parolerne som »politiserende«, tolkede den anden part dem som middel til at accentuere et ledelseskrav. Og denne anskuelse hviler på den politiske psykologis sidste stadi, som ikke kun har opmærksomheden henledt på bekendelser, men også på gestus.

Når de intellektuelle fra middelklassen dog overvinder disse skranker (og det er mange gange lykkedes for dem i aktioner som i Hannover som også i det såkaldte »oplysningsarbejde«), så bliver de ganske vist akcepteret som alvorlige samtalepartnere, men ikke som tilhørende arbejder-subkulturen, fordi de netop ikke lever som arbejdere. Klassefremmede avantgarder kan forsåvidt kun virke derigennem, at de *giver eksempler eller signaler* og derved udløser adfærdsændringer. Direkte deltagelse i adfærdsændringer ville kun være muligt for et intelligensslag, som er en integreret bestanddel af arbejdernes kulturelle verden. Det meget smalle og ofte gennem rutinepres neutraliserede intelligensslag blandt de ældre arbejdere vil formodentlig på langt sigt blive suppleret op af den nyligt opståede lærlingebevægelse, så snart det lykkes for den, at oversætte de forestillinger, som middelklasse-intellektuelle har konciperet, til dens egen kulturs sprog.

3. Masseaktioner og politisk magt

Jeg har hidtil begrænset mig til den førpolitiske organisation og ventet med den »sidste kamp« om den samfundsmæssige magt. I de højtudviklede lande findes der heller ikke noget historisk specifikt eksempel på den, undtagen i nogle træk måske det spanske. Det måtte undersøges, hvorvidt magtspørgsmålet stiller sig i de kvasipolitiske faser af klassekampcyklerne. Jeg mener dermed fasen i en almen konflikt, i hvilken mange mennesker samtidig på forskellige steder viser ulydighed på en bemærkelsesværdig og offentlig måde. Følgende spørgsmål må afklares. I hvilke situationer er masser i stand til det? Hvilke særlige begivenheder giver det sidste stød til forvandling af den latente konflikt til en manifest? Hvilken mekanisme får stadig flere grupper til at tilslutte sig? Hvilken kommunikation forbinder deres handlen? Hvorledes forandres (radikaliseres) kampmidlerne og -målene? Hvorledes kan de foranledige den herskende magt til at opgive sine herskerfunktioner? Hvorledes kan de udfylde det således opståede magtvakuum med egne institutioner? Hvorfor må de igen opgive tilkæmpede positioner, eller hvorledes organiserer Establishment sit modangreb? Hvilke lære- og kampprocesser er mulige efter at bevægelsen er aftaget?

De sidste ti års massestrejker har vist, at sådanne kampbølger stadigvæk bryder ud og forløber som en epidemi. Fagforeningerne eller venstregrupperne har ikke planlagt de franske begivenheder. Teoretikerne har ikke forudsagt dem. Da massestrejker ikke kun begynder under lavkonjunkturer, er motivationerne åbenbart væsentligt formidlet af sekulære krisefænomener. For at den apati-fremkaldende angst forsvinder, må der åbenbart indtræde begivenheder, der lader de herskende institutioner fremtræde som svage. Opnåelsen af det ene eller det andet eksempel (f. eks. gode resultater for en producentgruppe eller en

studentergruppe) eller fejlreaktioner (som f. eks. for hurtig angreb eller tilbage-trækning), i hvilke Establishment viser sin usikkerhed. Udbredelsen af konflikten formidles åbenbart i mindre grad af de revolterendes direkte kontakt end af institutionelle publikationsmedier (statens, fagforeningernes o.s.v.). Solidariseringen formindsker angsten sådan, at de afhængige i næsten alle institutioner over Nægtelsen. En direkte kommunikation kommer næppe i stand. Thi aktørerne har ikke forberedt den, og de officielle arbejderorganisationer tilintetgør den. Establishment giver afkald på det militære forsvar af gaderne, kulturinstitutionerne og bedrifterne, det eneste alternativ til et blodbad. De rømmede pladser bliver taget i besiddelse af de hidtidige undersåtter. Og det som forsamlingssteder, som steder for den Store Selvførståelse. Generalstrejken begynder, som William Benbow 1832 som den første konciperede den, som den Hellige Måned for den nye opdragelse og diskussionen om det ny samfundssystem, som alle ved månedens slutning skal flytte ind i. Men selvførståelsen er begyndt for sent. Den nye produktions-, fordelings-, kultur- og kommunikationsorganisation bliver i bedste fald praktiseret eksperimentelt. Hånden griber efter magten, men fingrene lukker sig ikke om den. Regeringen, hvis myndigheder og tropper havde ventet ugeneret i deres bygninger, tilbyder revolten erstatningsmål som lønforhøjelser, en mere social paternalisme og nyvalg. De officielle arbejderorganisationer begynder at forhandle. Ved hjælp af deres kommunikationsmonopol lader de epidemien svinde ind på samme måde, som den var vokset frem. Falske meldinger om producentgrupper, som skulle have afsluttet strejken, indleder af-solidariseringen og tilbagevendingen af angst. Dermed opstår også skyldfølelser hos dem, der er blevet grebet i ulydighed, som driver vælgere hen til de regerende og masser af hidtil uorganiserede arbejdere hen til fagforeningerne. Men tillige begynder en mange måneders lang bølge af småkampe, der fortsætter det begyndte i mindre målestok, mere som gruppe end som masse.

Gademasser eller forsamlingsmasser er ikke organer for et kommende samfund. Deres funktion kan måske betegnes som negationen af infrastrukturen. Sådanne masser kan ikke præstere meget mere end at give en protokol over de forudgående læreprocesser. Kun organiserede masser, som gennem mindre praxis har lært at realisere direkte med hinanden kommunikerende selvforvaltningsorganer, kan fastholde magt eller stabilisere gode resultater. Da arbejderne også ved massestrejker snarere strømmer ind i traditionelle end i nye organisationer ville eksistens af uofficielle kritiske kerner inden for disse apparater måske snarere nytte end skade deres gensidige information såvel som omsættelsen af deres impulser på politisk plan. Tillige ville der kunne opstå en direkte kommunikation mellem bedrifterne.

Spørgsmålet om den organiserede statsmagt er forblevet fuldstændig uafklaret. Havde en modregning i Frankrig været mulig, som havde kunnet sikre de sociale resultater politisk og udenrigspolitisk? Havde den bestående regering efter dens manipulationsmidlers svigten, søgt den militære afgørelse på gaden?

Sikkert er det i hvert fald, at massestrejkebevægelser styrke ikke er den fysiske magt. Deres styrke er netop Nægtelsen, og deres chance er, at Nægtelsen kunne forplante sig til statsmagtens kræfter.

Uløst er også problemet om udenlandske interventioner, som den internationalt sammenfattede kapital kan gribe til over for udbrydende nationer. En metode er den internationale finanspolitiske afpresning, som hindrede regeringen Wilson i de få strukturforandringer, som denne selv engang ønskede. En militærintervention, som den fandt sted i Grækenland og truede i Italien, er ligeledes endnu historisk mulig. - Heroverfor har massestrejkerne i årtier gjort holdt ved de nationale grænser. International solidarisering fandtes i den seneste tid kun hos studenter. En solidarisering blandt de europæiske arbejdere mod virksomhedernes, regeringernes og Fællesmarkedets politik er kun mulig, hvis de bestående sporadiske kontakter mellem de mellemliggende arbejder- og fagforenings-»kadrer« bliver udbygget til et direkte kommunikationssystem.

Man må regne med, at massestrejkesituationerne periodisk vender tilbage i de europæiske lande. Før den emancipatoriske klasse kan udnytte sådanne situationer til virkelige strukturændringer, må den formodentlig gentagne gange have gennemgået dem og besidde hoveder, som kan tjene den ved forklaringen af dens erfaringer og tilegnelsen af nye adfærdsmåder.

Introduktion til KAPITALENS første bind	
4. OPLAG	
	BIDRAG TIL KRITIK AF DEN POLITISKE ØKONOMI
FORLAGET KURASJE KØBENHAVN 1973	

**INTRODUKTION TIL
KAPITALENS FØRSTE BIND**

Udarbejdet som en grundig pædagogisk indføring i Kapitalens problemstillinger af en gruppe tyske historiestuderende. Den indeholder som tillæg et arbejdsmateriale, som skal lette forståelsen af begreber og problemer i Kapitalens første bind.

222 sider, pris 14.00 kr.
Nu 4. oplag – ialt 12.000 expl.